



ХРОНІКА ТА ІНФОРМАЦІЯ

Історична наука у вузах

О. В. СТЯЖКІНА (Донецьк), І. М. ГРИДІНА (Донецьк)

І ВСЕУКРАЇНСЬКА НАРАДА
ДЕКАНІВ ІСТОРИЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ
ДЕРЖАВНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

25-26 травня 2001 р. у Донецькому національному університеті з ініціативи історичного факультету, яку підтримало Міністерство освіти й науки України, відбулася всеукраїнська нарада деканів історичних факультетів державних навчальних закладів III—IV рівнів акредитації.

Своєчасність і актуальність цієї наради викликана необхідністю обговорення нагальних проблем учбової, науково-методичної й організаційної діяльності вузів, які готують фахівців-істориків в умовах переходу вищої школи України до багаторівневої системи навчання (бакалавр — спеціаліст — магістр).

Сьогодні безперечний факт, що зростання інтересу до історії є характерною рисою розбудови незалежної держави. Як зазначалось у виступі декана історичного факультету, проф. *П.В. Добрава*, це пояснюється тим, що вперше за століття існування України стала можливою свобода історичної думки, почався процес переосмислення її минулого в контексті всесвітньої історії, прийшло розуміння, що історія країни є невід’ємною частиною європейської спільноти.

Десятиріччя незалежності надало громадянам України ще один основний урок: на хвилі ейфорії від нарешті отриманої національної державності з’явилася численна кількість “аматорів-дилетантів” від історії, які, користуючись егоїстичними амбіціями при відсутності будь-якої прозорої методології, наживають скандальний капітал сумнівними “виробами” з політичної історії. Сьогодні зрозуміло, що Україні потрібні фахівці-науковці, які здатні ретельно аналізувати не тільки політичні, а й економічні, культурні, міжнародні, краєзнавчі контексти національної історії. Час накопичення знань, а з ним і час написання “авантюричних романів” замість аналітичних праць, закінчився.

Виходячи з цього, до порядку денного наради деканів були включені питання, пов’язані з підготовкою молодих фахівців, яка є гарантією існування високого науково-педагогічного рівня вищої та загальноосвітньої школи держави; запровадженням багаторівневої системи історичної освіти; відбудовою шкіл історичного краєзнавства.

Під час плідної роботи декани з Одеси, Львова, Черкас, Полтави, Сімферополя, Луцька, Харкова, Сум, Чернігова, Чернівців, Луганська, Кіровограда, Києва та інших міст України обговорювали практичне втілення тих завдань, які стоять перед системою вищої освіти взагалі, і перед підго-

товкою істориків, зокрема. Тому особливий інтерес викликав виступ заст. декана історичного факультету Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка *В.М. Павленка* щодо проблеми адаптації нової програми базової вищої освіти з історичних спеціальностей. Валерій Михайлович зокрема зазначив, що важливим є те, щоб студент, отримавши базову освіту бакалавра, отримав і можливості для подальшого навчання за програмою окремої спеціальності: історика-археолога, етнолога, архівознавця тощо. Базова освіта бакалавра має стати ланкою ланцюга нерозривної професійно орієнтованої освіти, прийнятої в усіх європейських країнах. Він також наголосив, що, приймаючи західну систему, ми не повинні відмовлятися від нашого, власне, українського досвіду підготовки істориків-фахівців, наприклад, кандидатів наук.

Як органічне продовження поставленої проблеми виникло питання про вдосконалення робочих планів і програм, що викликало природний інтерес істориків-практиків, діяльність яких безпосередньо пов'язана з втіленням реформи освіти на місцях. Не секрет, що тут є певні проблеми, які потребують нагального колективного вирішення за участю всіх зацікавлених у цьому керівників освіти, педагогів вузів, методистів, студентів і вчителів загальноосвітніх шкіл. До цих проблем належить і необхідність розробки єдиної типової програми базової історичної освіти з урахуванням напрямів наукового пошуку і традиційних історичних шкіл, що існують у вузах України. Відсутність державних стандартів освіти є однією з головних причин труднощів переходу до багаторівневої системи історичної освіти.

Неузгодженість робочих планів і програм стає причиною непорозуміння, наприклад, з питань навантаження викладачів вузу. Це також ускладнює можливість переведення студентів з одного вузу в інший.

Під час обговорення цього питання наголошувалося, що до підготовки програми слід залучити спеціалістів-практиків, які подадуть свої пропозиції. Після цього їх варто розглянути на подібній нараді й матеріали проекту для остаточного формування базової програми направити до Міністерства освіти і науки, яке на державному рівні має затвердити якісні галузеві стандарти. При цьому запровадження цієї програми може мати користь за умови гармонійного поєднання таких характеристик, як уніфікованість та варіативність. Причому співвідношення нормативної й варіативної частин повинно відрізнитися в залежності від освітнього рівня. Наприклад, оптимальним співвідношенням нормативної та варіативної частин освітньо-професійної програми рівня "бакалавр" могло б бути 70% до 30%. У підготовці фахівців рівнів "спеціаліст" і "магістр" навчальні заклади потребують більшої самостійності. Збільшення варіативної частини освітньо-професійної програми дозволить врахувати специфіку навчально-методичних та наукових можливостей учбового закладу.

На думку присутніх, при підготовці проекту треба налагодити прозорий механізм взаємодії підрозділів Міністерства освіти і науки й педагогічної громадськості. А сам проект на всіх етапах формування має бути відкритим для широкого обговорення. Доцільною на кінцевому етапі може стати науково-практична конференція, яка мала б узгодити всі дискусійні моменти і сприяти швидкому запровадженню програми для практичного використання.

У деканів історичних факультетів особливу стурбованість викликала також відсутність чіткої нормативно-правової бази щодо різних рівнів підготовки. Зокрема перехід до ступеневої освіти ніяк не визначений у класи-

фікаторі спеціальностей, що створює певні труднощі з працевлаштуванням фахівців рівня бакалаврів. Така практика підриває авторитет історичної освіти як такої. Втім, серйозною загрозою для класичної історичної освіти є процес комерціалізації та штучний пріоритет певних “навколоісторичних” спеціальностей, поява яких викликана швидше модою, ніж реальним суспільним попитом, з одного боку, і тяжким фінансовим становищем вищої освіти, з іншого. Декан історичного факультету Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна *С.І. Посохов* підкреслив, що занепад базової спеціальності “історія”, насамперед пов’язаний саме з комерціалізацією.

Декан історичного факультету Луганського педагогічного університету *М.С. Бур’ян* наголосив на ще одній проблемі: “Не може бути історії України без світової історії”. Присутні погодилися з цією думкою. Визначаючи ключове значення вивчення історії своєї країни, рідного краю, декани привернули увагу до стану вивчення всесвітньої історії. Був наведений прикрий факт незабезпеченості вітчизняними підручниками з основних курсів всесвітньої історії. При цьому науково-педагогічні кадри історичних факультетів навчальних закладів України здатні підготувати якісні сучасні підручники із згаданих дисциплін, але їх зусилля потребують підтримки з боку держави, в тому числі — фінансової. Обговорюючи причину такого стану, присутні дійшли висновку, що занепад вивчення всесвітньої історії пов’язаний не тільки з фінансовими проблемами, а й з відсутністю в системі НАН України спеціального науково-дослідного інституту, а також відсутністю авторитетного загальноукраїнського наукового часопису.

В ході обміну думками виявилось, що для всіх представників історичних факультетів є незрозумілою практика штучного скорочення викладання курсу історії України для студентів неісторичних спеціальностей. У 2000—2001 рр. на вивчення історії України програмами було передбачено лише 108 годин. Така кількість годин не відповідає ані завданню підготовки фахівців, ані формуванню свідомого громадянина. Декан історичного факультету ДонНУ, проф. *П.В. Добров* наголосив на тому, що відмова від вступного іспиту з історії і скорочення годин — головні причини ситуації, яка в близькому майбутньому може стати катастрофою національної свідомості. Оскільки відомо, що народи, які забули своє минуле, присуджені пережити його знову.

Проблема формування національної свідомості засобами історичної науки була центральною в доповіді академіка НАН України *П.Т. Тронька*. Окресливши основні проблеми в галузі історичного краєзнавства, Петро Тимофійович наголосив, що радянський досвід вивчення історії рідного краю був позитивним чинником світоглядних орієнтирів. Однак за часів незалежності цей безцінний досвід був невинувато забутий, майже закресленим. П.Т. Тронько запросив деканів взяти активну участь у Державній програмі розвитку краєзнавства, що була затверджена на найвищому рівні. Цю ініціативу було підтримано. Історичні факультети готові включитися до підготовки нового видання “Історії міст і сіл України”. “Ця робота, — підкреслив Петро Тимофійович, — сприятиме не тільки розвитку історії “малої батьківщини”, але й історичної науки взагалі”.

Академік НАН України П.Т. Тронько сконцентрував увагу присутніх на тому, що нагальною стала необхідність звернутися з пропозицією до Президента України і надати статус державної Українській історичній академії наук, яка виявила себе здатною бути дійсним всеукраїнським науковим центром розвитку історичної науки.

Користуючись нагодою, Петро Тимофійович зачитав Указ Президента України про присвоєння почесного звання “Заслужений працівник освіти України” професору, декану історичного факультету ДонНУ П.В. Доброву і професору, доктору історичних наук, декану історичного факультету Волинського державного університету Є.І. Франчуку.

До порядку денного наради було включено питання про оновлення змісту викладання історії України у вищих навчальних закладах. З цього приводу колегами зі Львова був репрезентований Центр удосконалення досліджень і викладання історії, створений на базі Інституту історичних досліджень Львівського національного університету ім. І. Франка у лютому 2001 р. Директор Центру, проф. *Л.О. Зашкільняк* повідомив, що ця установа є осередком реалізації Мегапроекту “Вища освіта: лідерство для прогресу” з напрямку “Історія”, розпочатого Міжнародним фондом “Відродження” з метою підтримки прогресивних системних зрушень у сфері викладання й вивчення суспільно-гуманітарних дисциплін у вищих навчальних закладах України. Своєю діяльністю Центр сприятиме створенню інтелектуальних передумов оновлення змісту, методів і методик вивчення історії, підтримуючи та поширюючи новаторські ініціативи щодо запровадження прогресивних систем і технологій. Сприяння трансформації системи і змісту навчання історії в університетах України передбачає широку мережу партнерських стосунків між всіма історичними факультетами. Сьогодні в межах проекту вже працюють відповідні кафедри Харківського, Дніпропетровського, Запорізького, Волинського, Чернігівського університетів. Львів’яни запросили до співпраці з Центром усіх зацікавлених у розвитку новітніх технологій і розповсюдженні наукової інформації. Очікується, що цей проект буде сприяти створенню спільних наукових проектів між вузами України та Європи, всебічній інтеграції української науково-викладацької громадськості в європейську і світову спільноту.

Оцінюючи ефективність наради, декани історичних факультетів дійшли висновку, що цю подію можна вважати фактично епохальною. На думку багатьох присутніх, процес обговорення проблем і віднаходження шляхів до їх вирішення є корисними не тільки для практики роботи вузів, але й для більш ґрунтовних науково-методичних розробок щодо покращання системи історичної освіти. Ініціативу історичного факультету ДонНУ було вирішено не тільки підтримати, але й у майбутньому такі наради проводити не менш, ніж один раз на два роки.

Результатом зустрічі став підсумковий документ всеукраїнської наради деканів історичних факультетів, до якого ввійшли всі пропозиції та зауваження, що обговорювалися протягом двох днів. З метою розв’язання багатьох проблем розвитку історичної освіти та поліпшення координації зусиль фахівців різних регіонів і навчальних закладів України, всеукраїнська нарада вирішила утворити Раду деканів історичних факультетів на чолі з головою, яким одноставно був обраний проф. *П.В. Добров*. Цей орган має координувати основні напрями та завдання розвитку історичної освіти у вищій і середній школі, науково-дослідницьку роботу в університетах, має зміцнювати систему підвищення кваліфікації викладацьких кадрів, відроджувати й розвивати міжуніверситетські зв’язки.

Нарада ухвалила рекомендацію щодо створення при Інституті історії України Координаційної ради. Для обговорення нагальних проблем вивчення та викладання історії вона запропонувала скликання Всеукраїнського з’їзду істориків.